

Cultura

Nova vida per al patrimoni històric

JUSTO BARRANCO
Barcelona

Quatre segles –els que van des de l'any 1597, quan s'estableix a la Rambla el primer teatre de Barcelona, el de la Santa Creu, després Principal– i gairebé dos centenars de locals teatrals, molts ja desapareguts però mítics, donen per a moltes històries. Però també per explicar la història amb majúscules de la ciutat, el creixement de la qual han acompanyat. I han viscut les seves vicissituds. Com que després de la derrota del 1714 els militars van prendre el control del teatre i un d'ells va impulsar l'òpera a la ciutat. O com que al teatre Jovellanos va tenir lloc el primer congrés del PSOE i es va fundar la UGT. Ara Barcelona ha començat a recuperar aquesta història. Amb intensitat.

Amb exposicions com la que Xavier Albertí va dedicar al món del Paral·lel de principis del segle XX al CCCB. Però també amb mapes i llibres. Sorprenents mapes, cartografies urbanes del món teatral barceloní segle a se-

gle com les que mostra l'arquitecte Antoni Ramon, membre del Grup de Recerca en Arts Escèniques de la Autònoma, al web

[com Teatres de Barcelona](#), un recorregut urbà (Albertí editors), del mateix Ramon juntament amb Raffaella Perrone, i com *Barcelona, ciutat de teatres* (Viena editors/Ajuntament de Barcelona), de Carme Tierz i Xavier Muniesa. Obres amb enfocaments diferents: la primera segueix les zones geogràfiques en les quals es van anar desplegant la ciutat i els teatres, i la segona és un diccionari enciclopèdic a tot color de les diferents sales. Però capaces d'explicar la història i la vida barcelonina des de les sales.

Al cap i a la fi, els mapes que acumula Ramon a internet i que en part recull al seu llibre mostren com des d'inicis del XVII a Barcelona “els teatres de nova construcció, en les seves successives ubicacions en espais fronterers o de nova obertura, anticipen el desenvolupament urbanístic de la ciutat fins ben entrat el segle XX”. Els punts al mapa que comencen amb un de sol, el Teatre de la Santa Creu, que durant segles tindria l'exclusivitat de les representacions teatrals, s'estenen després per la zona de la Rambla amb la liberalització de les representacions a partir del 1833 i la desamortització de convents i monestirs, en els terrenys dels quals s'alçarien teatres. Així,

el Liceu creixeria al solar dels trinitaris descalços, i el Romea, clau per al teatre en català gràcies a Piñarra, al de Sant Agustí Nou. I el Teatre Nou al dels caputxins, un teatre en el qual hi cabien 1.600 espectadors però que només va durar del 1843 al 1846 per ser enderrocat i crear la plaça Reial. Es va acomiadar amb *La filla del regimiento* de Donizetti.

I ja abans de caure les muralles de la ciutat els teatres van començar a florir al passeig de Gràcia, inaugurat el 1827. Després d'obrir-se allà al públic el 1840 els jardins d'El Criadero i posarse de moda per al lleure ciutadà, Ramon explica que això va portar a la creació de jardins com els del Tivoli o els dels Camps Elisis,

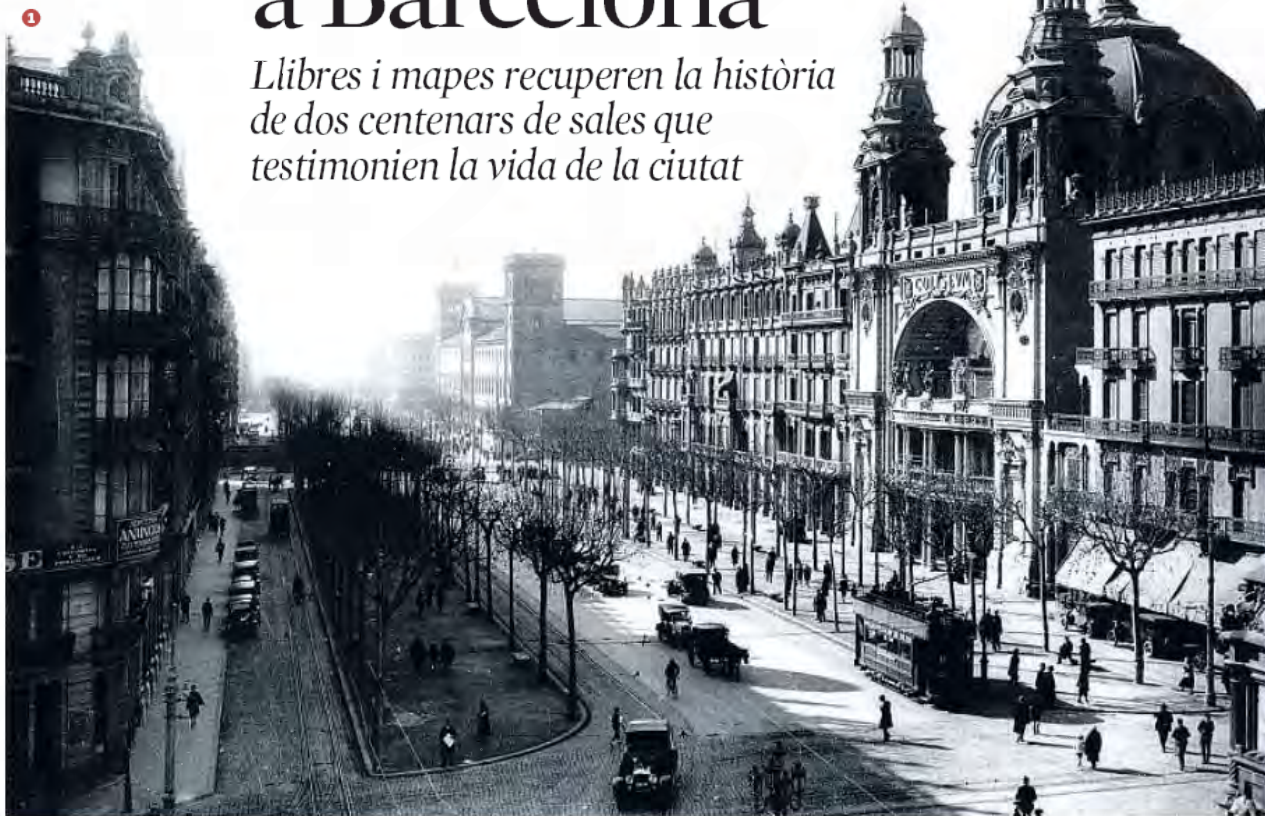
on hi havia teatres d'estiu que acabarien com a teatres de pedra. El recinte de l'espectacular Teatre dels Camps Elisis, com indica el llibre de Tierz i Muniesa, era una zona de lleure luxosa de sis hectàrees amb jardins, estanys, globus aerostàtics, exhibicions eqüestres, ocells exòtics i muntanyes russes. El seu gran saló es va convertir el 1865 en teatre. Hi havia molta música –des del 1862 dirigia la programació Clavé– i allà es van escoltar les primeres notes de Wagner i hi va haver teatre i sarsuela. Però l'execució del pla Cerdà faria que desaparegués totalment el 1876.

El mateix succeiria amb altres teatres de la zona. Però aleshores ja no hi havia muralles, i el centre de gravetat del teatre barceloní s'havia desplaçat a plaça Catalunya, un espai encara no resolt on hi va haver instal·lacions com la del Teatre Circ Eqüestre, amb capacitat per a 3.000 persones, que va funcionar del 1879 al 1895, o el Gran Saló Doré, obert el 1908 i que des del 1923 deixaria pas al Teatre Barcelona.

Ja a partir del 1891 el teatre explotaria també en un altre espai de frontera, el Paral·lel. Encara que també hi hauria esclòs de sa-

Quatre segles de TEATRES a Barcelona

Llibres i mapes recuperen la història de dos centenars de sales que testimonien la vida de la ciutat

les a les viles annexades a Barcelona, sales nascudes d'associacions d'obrers, menestrals o burgesos, o de centres catòlics, llibertaris, republicans o catalanistes. I també hi haurà escenaris a la Gran Via, com l'enorme Teatre Calvo-Vico –anomenat així per dos actors que triomfaven al teatre de Madrid–, que després seria el Granvia. En aquest carrer sorgirà el 1923 l'espectacular Coliseum com a cinema i teatre, i el 1941 el Comèdia, que només duraria fins al 1960, quan es va transformar en cinema: el diari *The Times*, recorda Tierz, va dedicar a partir d'aquest tancament un extens article a la greu crisi teatral que vivia Barcelona.

Es una de les tantes anècdotes que, explica la periodista, ha descobert en realitzar un llibre que, en les seves previsions més optimistes –entre els teatres professionals que coneixien i els que descobririen sepultats en la història–, sumaria 130 sales, i en canvi supera les 180. Sales amb trajectò-

Quan el Comèdia es va transformar en cinema el 1960, "The Times" va parlar de la crisi teatral de Barcelona

ries que, diu reflecteixen al mil·límetre l'evolució de la ciutat. Fins al punt que, afirma, potser si hagués de tornar a escriure el llibre ho faria en ordre cronològic.

De fet, assenyalava, per a ella el descobriment més gran és la gran quantitat de sales al voltant de plaça Catalunya i passeig de Gràcia molt importants per a la vida de la ciutat, encara que de vegades fossin barracots. Com recorda, el precursor Teatre Talia va obrir a la plaça Catalunya el 1867, primer com a local per al ball i després com a teatre "on es feien quadres de motius mitològics i bíblics però molt populars". I allà va arribar... el cancan, que va embogir les classes populars i va escandalitzar les burgeses. Tancaria el 1872 per una mort. Tierz recorda a més que els teatres fins a la Guerra Civil van ser lloc de mitings i assemblees de tot tipus. I evoca teatres fascinants com el Bosque, on avui està el cinema, un bosc amb tauletes, o com el Teatre Circ Olympia, que va estar a ronda de Sant Pau entre 1924 i 1947 i tenia 6.000 localitats. Malgrat que ara hi ha menys teatres i més petits que altres èpoques, també són, diu, més variats i millor distribuïts per la ciutat. "No és mal moment", conclou. ●

1. Coliseum. Va obrir el 1923 per ser un palau de l'espectacle: cinema, teatre i música

2. Gran Saló Doré. Obre el 1908 al costat de pl. Catalunya i hi havia de cinema a gossos ensinistrats

3. Tivoli. Cartells publicitaris al teló del teatre

4. Folies Bergère. Dones als anys 20 al teatre que va ser i seria l'Àrmau

5. Condal. Mitià el 1907 contra la llei del sucre

El Teatre de la Santa Creu, després Principal, va néixer per proveir d'ingressos l'hospital

El primer teatre de la ciutat

J. BARRANCO Barcelona

L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau era el gran centre sanitari de la Barcelona antiga i va viure al segle XVI moltes dificultats. El 1579, "atabalats els administradors de l'hospital general amb les excessives despeses que ocasionaven el gran nombre de malalts, van acudir al Virrei D. Fernando de Toledo suplicant-li la privativa d'assenyalar als comedians lloc per a les seves funcions, a fi que redundés en benefici del pietós establiment", segons memòria de la institució.

El prec, que suposava que les companyies de còmics estiguessin obligades a actuar a Barcelona al lloc que l'hospital desig-

país de l'hospital, però des del 1597 es van traslladar a un terreny en el que havia de ser un eix principal de la ciutat encara que llavors era poc més que un torrent, la Rambla. Des del 1597 es farien funcions en un cobert i el 1603 s'inauguraria un edifici amb seriosos problemes que donaria pas a un altre el 1618. Després de la guerra de Successió els militars van passar a controlar la vida teatral. I el marquès de Mina, capità general, que havia viscut a Itàlia, on es va aficionar a l'òpera, va introduir el gènere a la ciutat. L'òpera competia amb el teatre en castellà i el circ i va acabar imposant-se. Però el 1787 un gran incendi va destruir el teatre. Va ser reconstruït, ampliat i inaugurat amb l'òpera *La caccia di Enrico IV*,

Una imatge del Teatre Principal l'any 1874

nés i a pagar-los part dels ingressos, va ser concedit i seria l'origen del primer teatre de la ciutat, el Teatre de la Santa Creu, també conegut com Teatre de Barcelona i Casa de Comèdies. I, a partir del 1847, quan van arribar aires liberalitzadors i l'exclusivitat es va acabar –mentre la va tenir, tenia com a contrapunt els teatres de sala i alcova, petites sales en cases particulars–, com Teatre Principal. Havia de fer front a un dur competidor a la Rambla –el Liceu–, i aquest nom –acompanyat d'una gran reforma– volia subratllar la seva preeminència. Es van viure els famosos enfrontaments entre liceïstes i creuats, encara que les dues empreses van veure que la competència els podia enfonsar i van arribar a un acord pel qual el Liceu gestionava el Principal.

Les primeres representacions del Teatre de la Santa Creu s'havien realitzat en es-

de Tozzi, i la comèdia *El café de Barcelona*, de Ramón de la Cruz. A inicis del XIX, va esquivar la prohibició que actuessin a Espanya cantants estrangers i l'obligació de traduir les òperes al castellà.

Quan va arribar la competència, malgrat que es va apuntar l'estrena d'*Aida* o *Lohengrin* i va portar Sarah Bernhardt, va entrar en decadència, i va començar el segle XX com a cinema. Però l'empresari Lluís Graner hi portaria Adrià Gual com a director. I viurien èxits com *El comte Arnau*. Després d'un altre incendi el 1915, l'hospital el va vendre i tornaria com Principal Palace i amb frontó. El 1935 s'hi estrenaria *Doña Rosita la soltera* de Lorca amb el Xirgu i en la transició arribaria el cabaret de la Cúpula Venus. Després d'acabar com a sala d'assaig del seu antic competidor, el Liceu, ara té una nova vida com a local de lleure i gastronomia. ●